

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
NILS WAHL
prezentate la 5 octombrie 2017¹

Cauza C-473/16

F

împotriva

Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (fostul Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal)

[cerere de decizie preliminară formulată de Szegedi Közigazgatási és Munkügyi Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin, Ungaria)]

„Spațiul de libertate, securitate și justiție – Directiva 2011/95/UE – Standarde minime referitoare la condițiile de acordare a statutului de refugiat sau a statutului conferit prin protecție subsidiară – Articolul 4 – Evaluarea faptelor și a circumstanțelor – Metode de evaluare – Teste psihologice – Teamă de persecuție pe motive de orientare sexuală – Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene – Articolul 1 – Demnitatea umană – Articolul 7 – Dreptul la respectarea vieții private și de familie”

1. Cum verifică autoritățile naționale credibilitatea declarațiilor unui solicitant de azil care invocă, drept motiv pentru acordarea azilului, teama de a fi persecutat în țara sa de origine din motive legate de orientarea sa sexuală? În special, dreptul Uniunii se opune posibilității autorităților respective de a recurge la opinia experților psihologi?
2. Acestea sunt în esență problemele ridicate de prezenta cerere de decizie preliminară formulată de Szegedi Közigazgatási és Munkügyi Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin, Ungaria).

¹ Limba originală: engleza.

I. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

1. Directiva 2011/95/UE²

3. Potrivit articolului 2 litera (d) („Definiții”) din Directiva 2011/95:

„«refugiat» înseamnă orice resortisant al unei țări terțe care, ca urmare a unei temeri bine fondate de a fi persecutat din cauza rasei sale, a religiei, naționalității, opiniilor politice sau apartenenței la un anumit grup social, se află în afara țării al cărei cetățean este și care nu poate sau, din cauza acestei temeri, nu dorește să solicite protecția respectivei țări, [...]”

4. Articolul 4 („Evaluarea faptelor și circumstanțelor”) din Directiva 2011/95 are următorul cuprins:

„(1) Statele membre pot considera că este obligația solicitantului să prezinte, de îndată ce este posibil, toate elementele necesare în sprijinul cererii sale de protecție internațională. Statele membre au obligația de a evalua, în cooperare cu solicitantul, elementele relevante ale cererii.

(2) Elementele menționate la alineatul (1) înseamnă informațiile furnizate de solicitant și toate documentele de care acesta dispune privind vârsta sa, trecutul său, inclusiv al rudelor relevante, identitatea, cetățenia sau cetățeniile, țara sau țările, precum și localitatea sau localitățile în care a avut reședința anterioară, cererile anterioare de azil, itinerarul, documentele de călătorie, precum și motivele care justifică cererea de protecție internațională.

(3) Evaluarea unei cereri de protecție internațională trebuie efectuată individual, ținând seama de următoarele elemente:

- (a) toate faptele relevante privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, inclusiv de actele cu putere de lege și actele administrative ale țării de origine și de modul lor de aplicare;
- (b) informațiile și documentele relevante prezentate de solicitant, inclusiv informațiile care permit să se stabilească dacă solicitantul a făcut sau ar putea face obiectul unei persecuții sau al unor vătămări grave;
- (c) statutul individual și situația personală a solicitantului, inclusiv factori precum trecutul, sexul și vârsta acestuia, pentru a se stabili dacă, ținând seama de situația personală a solicitantului, actele la care solicitantul a fost sau riscă să fie expus ar putea fi considerate o persecuție sau o vătămare gravă;

[...]

(5) Atunci când statele membre aplică principiul conform căruia este obligația solicitantului să își susțină cererea și când anumite aspecte din declarațiile solicitantului nu sunt susținute de dovezi documentare sau de altă natură, aceste aspecte nu necesită o confirmare în cazul în care sunt îndeplinite următoarele condiții:

- (a) solicitantul a depus un efort real de a-și susține cererea;

² Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele referitoare la condițiile pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, la un statut uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru obținerea de protecție subsidiară și la conținutul protecției acordate (reformare) (JO 2011, L 337, p. 9).

- (b) au fost prezentate toate elementele relevante de care dispune solicitantul și s-a furnizat o explicație satisfăcătoare în ceea ce privește absența unor alte elemente de probă relevante;
- (c) declarațiile solicitantului sunt considerate coerente și plauzibile și nu sunt contrazise de informații generale și specifice cunoscute, relevante pentru cererea sa;
- (d) solicitantul a depus cererea de protecție internațională de îndată ce a fost posibil, cu excepția cazului în care solicitantul poate dovedi un motiv întemeiat pentru care nu a procedat astfel; precum și
- (e) credibilitatea generală a solicitantului a putut fi stabilită.”

2. Directiva 2013/32/UE³

5. Articolul 10 alineatul (3) („Cerințe privind examinarea cererilor”) din Directiva 2013/32 are următorul cuprins:

„Statele membre se asigură că autoritatea decizională hotărăște în legătură cu cererile de protecție internațională după o examinare corespunzătoare. În acest scop, statele membre se asigură că:

- (a) cererile sunt examinate și deciziile sunt adoptate în mod individual, obiectiv și imparțial;

[...]

- (d) personalul care examinează cererile și adoptă deciziile are posibilitatea, de fiecare dată când consideră necesar, să consulte experți cu privire la anumite aspecte, cum ar fi cele medicale, culturale, religioase, legate de copii sau privind egalitatea între sexe.”

B. Dreptul național

6. Potrivit articolului 6 alineatul (1) din A menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. Törvény (Legea nr. LXXX din 2007 privind dreptul de azil):

„Ungaria acordă statutul de refugiat străinilor care îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul XIV alineatul (3) din Constituție.”

7. Articolul 7 alineatul (1) din aceeași lege prevede:

„Fără a aduce atingere dispozițiilor articolului 8 alineatul (1) din prezenta lege, autoritatea competentă în materie de azil acordă statutul de refugiat străinilor care dovedesc sau demonstrează cu un grad suficient de certitudine că întrunesc condițiile prevăzute la articolul 6 alineatul (1) din prezenta lege, în conformitate cu articolul 1 din Convenția de la Geneva.”

³ Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 26 iunie 2013 privind procedurile comune de acordare și retragere a protecției internaționale (JO 2013, L 180, p. 60).

8. Articolul 41 alineatul (1) din aceeași lege prevede:

„În cadrul procedurii de azil, pot fi utilizate, în special, următoarele mijloace de probă pentru a dovedi sau a demonstra cu un grad suficient de certitudine că solicitantul de azil îndeplinește condițiile pentru acordarea statutului de refugiat, a statutului conferit prin protecție subsidiară sau a beneficiului protecției temporare:

(a) situația de fapt și împrejurările invocate de solicitant ca temei al refugierii sale, precum și documentele justificative aferente;

[...]

(c) orice informație relevantă și actuală cu privire la țara de origine a solicitantului, inclusiv legislația și celelalte dispoziții imperative pentru subiectele de drept, precum și modalitatea de aplicare a acestora.”

II. Situația de fapt, procedura și întrebările preliminare

9. În aprilie 2015, reclamantul (denumit în continuare „F”), cetățean nigerian, a depus o cerere de acordare a statutului de refugiat la (actualul) Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal (Biroul pentru Imigrație și Azil, denumit în continuare „Biroul”). Cu ocazia primului său interviu, el și-a exprimat temerea că, în cazul în care s-ar întoarce în țara sa de origine, ar fi supus persecuției ca urmare a faptului că este homosexual.

10. În cadrul procedurii de azil, Biroul a examinat credibilitatea reclamantului prin intermediul mai multor interviuri personale. Ulterior, Biroul a numit și un expert psiholog pentru a analiza personalitatea reclamantului și a determina pe baza analizei respective orientarea sexuală a acestuia. După efectuarea unei analize și a unui test de personalitate, a testului „persoanei în ploaie”, a testului Rorschach și, respectiv, a testului Szondi (denumite în continuare în mod colectiv „testele în discuție”), psihologul criminalist a concluzionat că rezultatele testelor nu confirmă susținerea reclamantului cu privire la orientarea sa homosexuală.

11. Prin decizia din 1 octombrie 2015, Biroul a respins cererea de azil formulată de F.

12. F a atacat decizia menționată la Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin, Ungaria). Acesta a susținut în special că prin testele în discuție i s-au încălcat drepturile fundamentale și că, orice caz, respectivele teste nu sunt adecvate pentru a stabili orientarea sexuală. Ulterior, în cadrul procedurii judiciare, această instanță a solicitat Institutului de Experti și de Investigatori Criminaliști să întocmească un raport de expertiză cu privire la aceste aspecte.

13. În raportul de expertiză, Institutul a subliniat că, contrar susținerilor reclamantului, testele în discuție sunt adecvate pentru a stabili cu un grad suficient de certitudine orientarea sexuală a unui individ. Potrivit aceluiași raport, efectuarea acestor teste nu este de natură a încălca demnitatea umană a reclamantului.

14. Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin, Ungaria) a considerat că, deoarece nu dispune de cunoștințele științifice și tehnice necesare pentru a examina concluziile experților, nu poate să nu ia în considerare aceste concluzii. De asemenea, această instanță a considerat că testele în discuție nu au caracter medical, deoarece psihologia aparține științelor umaniste, și că acestea nu sunt similare cu cele pe care Curtea le-a

considerat incompatibile cu dreptul Uniunii în Hotărârea A și alții⁴.

15. În aceste împrejurări, având îndoieli legate de interpretarea corectă a dreptului Uniunii, instanța de trimitere a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

- „1) Articolul 4 din Directiva 2004/83/CE trebuie interpretat, în lumina articolului 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare «carta»), în sensul că nu se opune ca, în ceea ce privește solicitanții de azil [aparținând grupului persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersexuale (denumit în continuare «LGBTI»)], să se solicite și să se analizeze raportul de expertiză întocmit de un psiholog medico-legal criminalist pe baza unor teste de personalitate prospective, în cazul în care, pentru întocmirea raportului respectiv, nu se adresează întrebări cu privire la practicile sexuale ale solicitantului de azil, iar acesta nu este supus unei examinări fizice?
- 2) În cazul în care raportul de expertiză la care face referire prima întrebare nu poate fi utilizat ca probă, articolul 4 din Directiva 2004/83 trebuie interpretat, în lumina articolului 1 din [cartă], în sensul că, atunci când cererea de azil se bazează pe persecuția din motive de orientare sexuală, nici autoritățile administrative naționale și nici instanțele nu au vreo posibilitate de a examina, pe baza unei expertize, veridicitatea susținerilor solicitantului de azil, indiferent de caracteristicile expertizei respective?”

16. Prin scrisoarea din 19 iunie 2017, instanța de trimitere a informat Curtea cu privire la dorința sa de a modifica întrebările preliminare, înlocuind trimiterea la articolul 4 din Directiva 2004/83 cu trimiterea la articolul 4 din Directiva 2011/95.

17. Au prezentat observații scrise F, guvernele maghiar, francez și neerlandez, precum și Comisia. F, guvernele maghiar și francez, precum și Comisia au prezentat de asemenea observații orale în ședința din 13 iulie 2017.

III. Analiză

18. Prin intermediul celor două întrebări, pe care le vom analiza împreună, instanța de trimitere solicită în esență Curții să stabilească modalitatea în care autoritățile naționale pot verifica credibilitatea susținerilor unui solicitant de azil care invocă, drept motiv de acordare a azilului, o temere de a fi persecutat din motive legate de orientarea sa sexuală. În special, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă articolul 4 din Directiva 2011/95, interpretat în lumina articolului 1 din cartă, se opune utilizării de către aceste autorități a raportului de expertiză întocmit de un psiholog.

A. *Observații preliminare*

19. Înainte de a examina mai detaliat problemele specifice ridicate de prezenta cauză, considerăm că este util să amintim pe scurt principalele dispoziții ale dreptului Uniunii, precum și jurisprudența Curții referitoare la aceste dispoziții. Într-adevăr, în unele cazuri, Curtea a oferit deja clarificări importante cu privire la obligațiile ce revin statelor membre, în temeiul dreptului Uniunii, atunci când examinează cererile de protecție internațională.

⁴ Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406).

20. În temeiul articolului 10 alineatul (3) din Directiva 2013/32, statele membre trebuie să se asigure că cererile de protecție internațională sunt examinate, iar deciziile sunt adoptate „în mod individual, obiectiv și imparțial”. Potrivit articolului 4 alineatul (3) din Directiva 2011/95, la evaluarea cererilor, autoritățile competente trebuie să ia în considerare printre altele: toate faptele pertinente privind țara de origine în momentul luării unei decizii privind cererea, informațiile și documentele relevante prezentate de solicitant, precum și statutul individual și situația personală a solicitantului.

21. Această evaluare se desfășoară în două etape distincte. Prima etapă privește stabilirea împrejurărilor de fapt susceptibile să constituie elemente de probă în susținerea cererii, în timp ce etapa a doua se referă la aprecierea juridică a acestor elemente, care constă în a decide dacă, având în vedere faptele care caracterizează o speță, sunt îndeplinite condițiile de fond pentru acordarea unei protecții internaționale⁵.

22. În ceea ce privește statutul de refugiat, problema esențială este, pentru autoritățile competente, de a stabili dacă solicitantul are „o temere bine întemeiată de a fi persecutat pe motiv de rasă, religie, naționalitate, opinie politică sau apartenență la un anumit grup social” în țara al cărui cetățean este (sau unde își are reședința obișnuită în cazul în care este apatrid)⁶. Este general acceptat, în acest sens, faptul că persoanele homosexuale pot fi considerate ca formând un anumit grup social⁷.

23. Potrivit articolului 4 alineatul (1) din Directiva 2011/95, statele membre pot considera că este obligația solicitantului să prezinte toate elementele necesare în sprijinul cererii sale de protecție internațională. Ulterior, statele membre au obligația de a evalua, în cooperare cu solicitantul, elementele relevante ale cererii.

24. Cu toate acestea, la articolul 4 alineatul (5) din Directiva 2011/95 se adaugă că, atunci când statele membre aplică principiul potrivit căruia este obligația solicitantului să își susțină cererea de protecție internațională și când anumite aspecte din declarațiile solicitantului nu sunt susținute de dovezi documentare sau de altă natură, aceste aspecte nu necesită o confirmare în cazul în care sunt îndeplinite anumite condiții cumulative. Printre aceste condiții se remarcă în special faptul că declarațiile solicitantului sunt considerate coerente și plauzibile și nu sunt contrazise de informații generale și specifice cunoscute, relevante pentru cererea sa, iar credibilitatea generală a solicitantului a putut fi stabilită.

25. În consecință, în Hotărârea A și alții⁸, Curtea a subliniat că, în cazul în care condițiile stabilite la articolul 4 alineatul (5) din Directiva 2011/95 nu sunt îndeplinite, declarațiile solicitanților de azil referitoare la orientarea sexuală declarată a acestora pot să necesite o confirmare. Astfel, potrivit Curții, aceste declarații nu constituie „decât punctul de plecare în procesul examinării faptelor și a circumstanțelor prevăzut la articolul 4 din Directiva [2011/95]”⁹.

26. Este cert că niciun instrument de drept al Uniunii nu stabilește norme specifice în ceea ce privește metodologiile pe care autoritățile naționale ar trebui să le aplice în evaluarea informațiilor și a probelor prezentate de solicitanți și în special în aprecierea credibilității solicitanților. Astfel, statele membre dispun de o anumită marjă de manevră în această privință¹⁰. Cu toate acestea, metodologiile utilizate

5 Hotărârea din 22 noiembrie 2012, M. (C-277/11, EU:C:2012:744, punctul 64).

6 A se vedea articolul 2 litera (d) și articolele 9-12 din Directiva 2011/95.

7 A se vedea articolul 10 alineatul (1) litera (d) din Directiva 2011/95. A se vedea de asemenea Hotărârea din 7 noiembrie 2013, X și alții (C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720, punctele 41-49).

8 Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 51).

9 Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 49).

10 A se vedea în acest sens și Concluziile avocatului general Sharpston în cauzele conexe A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2111, punctul 32).

trebuie să fie conforme cu dispozițiile Directivelor 2011/95 și 2013/32, precum și, după cum rezultă din considerentele (16) și, respectiv, (60) ale acestor directive, cu drepturile fundamentale garantate de cartă, cum sunt dreptul la respectarea demnității umane, consacrat la articolul 1 din cartă, și dreptul la respectarea vieții private și de familie, garantat la articolul 7 din aceasta¹¹.

27. În acest context vom analiza aspectele juridice ridicate prin intermediul prezentei proceduri.

B. Utilizarea experților psihologi

28. Pentru a răspunde la întrebările adresate, este necesar să se clarifice dacă și, în caz afirmativ, în ce condiții, autoritățile naționale pot recurge la experți psihologi atunci când examinează cererile de protecție internațională formulate pe motiv de orientare sexuală.

29. Cu toate acestea, subliniem încă o dată, de la bun început, că problema centrală în evaluarea care urmează să fie efectuată în conformitate cu dispozițiile Directivelor 2011/95 și 2013/32 este dacă pretinsa temere de persecuție exprimată de solicitant este întemeiată. Cu alte cuvinte, autoritățile competente trebuie să determine dacă circumstanțele stabilite constituie sau nu constituie o amenințare având o asemenea natură încât persoana vizată să poată avea temerea fondată, în raport cu situația sa personală, de a fi supusă în mod real unor acte de persecuție¹². Chiar și atunci când un solicitant de azil invocă o temere de persecuție din motive legate de orientarea sa sexuală, nu este întotdeauna necesar să se stabilească reala sa orientare sexuală, astfel cum arată guvernele francez și neerlandez.

30. De exemplu, pot exista în țări în care – în pofida existenței unor legi care interzic homosexualitatea – anumite persoane homosexuale (de exemplu ca urmare a faptului că legislația nu este aplicată în mod sistematic¹³ și în virtutea mediului lor social, economic și familial, a locului în care trăiesc și așa mai departe¹⁴) nu se confruntă cu un risc real de a fi persecutate. Pot exista, pe de altă parte, situații în care simplul fapt că o persoană se comportă într-un mod care, din punct de vedere tradițional, este perceput ca nefiind conform cu genul său¹⁵ pot crea un risc real ca persoana vizată să suporte prejudicii fizice sau psihice¹⁶.

31. Pe de altă parte, observăm că, potrivit articolului 10 alineatul (3) litera (d) din Directiva 2013/32, atunci când examinează o cerere de protecție internațională, autoritățile naționale trebuie să dispună de posibilitatea, de fiecare dată când consideră necesar, să consulte experți cu privire la anumite aspecte, inclusiv aspecte legate de gen.

32. În acest sens, prima întrebare care se pune este dacă printre experții la care autoritățile competente pot apela se numără și psihologii.

11 A se vedea, în acest sens, Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 53).

12 A se vedea Hotărârea din 7 noiembrie 2013, X și alții (C-199/12-C-201/12, EU:C:2013:720, punctul 72 și jurisprudența citată).

13 A se vedea de exemplu Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 19 aprilie 2016, A. N. împotriva Franței, CE:ECHR:2016:0419DEC001295615, § 41.

14 A se vedea de exemplu Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 11 ianuarie 2007, Salah Sheekh împotriva Regatului Țărilor de Jos, CE:ECHR:2007:0111JUD000194804, §§ 138-149.

15 Acest comportament poate viza, *inter alia*, vestimentația, modul de a vorbi și acțiunile (de exemplu socializarea și petrecerea timpului cu persoanele homosexuale, participarea la campanii pentru susținerea drepturilor LGBTI).

16 A se vedea în acest sens articolul 10 alineatul (2) din Directiva 2011/95. A se vedea de asemenea Concluziile avocatului general Sharpston prezentate în cauzele conexate A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2111, punctul 34).

33. Nu vedem niciun motiv pentru care, în principiu, autoritățile competente nu ar trebui să aibă posibilitatea de a apela la persoane instruite și calificate în domeniul psihologiei¹⁷, știința care studiază mintea și comportamentul uman. Nu ni se pare că vreun tip de examen psihologic, în cazul în care se consideră util, contravine întotdeauna și în mod necesar demnității umane. Dimpotrivă, nu se poate exclude că, cel puțin în anumite situații, asistența psihologilor ar putea fi utilă autorităților administrative în a decide cu privire la o cerere de protecție internațională sau instanțelor naționale sesizate cu o acțiune împotriva unei astfel de decizii și chiar solicitanților înșiși.

34. De exemplu, prezența unui psiholog în timpul interviurilor poate ajuta un solicitant care susține că a fost supus persecuției sau a suferit prejudicii (sau care doar își exprimă temerea de a fi persecutat în cazul în care s-ar întoarce în țara sa de origine) să vorbească deschis despre experiențele trecute sau temerile sale, astfel încât autoritățile să poată avea o imagine cât mai fidelă și completă a situației¹⁸. La urma urmei, potrivit articolului 4 din Directiva 2013/32, autoritatea națională responsabilă pentru examinarea cererilor trebuie să „dispună de mijloacele corespunzătoare, inclusiv suficient personal competent, pentru îndeplinirea sarcinilor sale”. În special, persoanele care interviează solicitanții „trebuie să fi obținut cunoștințe generale referitoare la probleme care ar putea afecta capacitatea solicitantului de a fi supus unui interviu”.

35. În plus, autoritățile ar putea de asemenea să considere că asistența unui psiholog poate fi utilă în aprecierea credibilității generale a solicitantului. Acesta este un aspect important al evaluării realizate de autoritățile competente, întrucât, în cazul în care credibilitatea solicitantului este stabilită [și cu condiția ca celelalte condiții cumulative prevăzute la articolul 4 alineatul (5) din Directiva 2011/95 să fie de asemenea îndeplinite], nu este necesară confirmarea orientării sexuale declarate de solicitant, în pofida faptului că nu este susținută de dovezi documentare sau de altă natură.

36. Pe de altă parte, nu suntem convinși că raportul de expertiză întocmit de psiholog, în urma analizării personalității solicitantului, poate să determine cu suficientă certitudine dacă orientarea sexuală declarată de către un solicitant este cea reală. În primul rând, o privire rapidă asupra literaturii științifice arată că, potrivit mai multor studii în domeniul psihologiei, femeile lesbiene și bărbații homosexuali nu se diferențiază, din punct de vedere psihologic, de femeile heterosexuale și, respectiv, de bărbații heterosexuali¹⁹.

37. În al doilea rând, indiferent de baza științifică pentru aceasta, nu suntem siguri că o analiză bazată pe teste prospective de examinare a personalității pentru a stabili orientarea sexuală a unei persoane este compatibilă cu dispozițiile articolului 4 alineatul (3) din Directiva 2011/95. Dacă am înțeles corect, conflictele sau emoțiile ascunse pe care o astfel de analiză ar trebui să le scoată la iveală, din punctul de vedere al psihologilor care o efectuează, ar confirma sau ar pune sub semnul întrebării orientarea sexuală declarată a solicitantului. Ni se pare totuși că acest tip de analiză implică inevitabil utilizarea de noțiuni stereotipe referitoare la comportamentele homosexualilor. De fapt, atunci când a fost întrebat în cadrul ședinței, guvernul maghiar a avut dificultăți în a explica de ce analiza în discuție în litigiul principal nu a implicat utilizarea unor noțiuni stereotipe. Aceasta reprezintă totuși un tip de analiză considerată de Curte problematică în Hotărârea A și alții, în măsura în care nu permite să se țină seama pe deplin de statutul individual și de situația personală a solicitantului²⁰.

38. Având în vedere cele expuse anterior, în al doilea rând, se ridică întrebarea în ce condiții expertiza unui psiholog este admisibilă și, mai precis, dacă această expertiză se poate baza pe teste precum cele în discuție în litigiul principal.

17 Cu privire la necesitatea unor calificări corespunzătoare, a se vedea prin analogie articolul 18 alineatul (1) al doilea paragraf și articolul 25 alineatul (5) al doilea paragraf din Directiva 2013/32.

18 A se vedea Concluziile avocatului general Bot prezentate în cauza M. (C-277/11, EU:C:2012:253, punctul 66).

19 A se vedea de exemplu *Report of the American Psychological Association Task Force on Appropriate Therapeutic Responses to Sexual Orientation* al American Psychological Association (Asociația Americană de Psihologie), Washington, 2009.

20 Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctele 60-62).

C. Necesitatea exprimării consimțământului

39. În primul rând, considerăm că examinările psihologice sunt admisibile numai în cazul în care solicitantul și-a dat consimțământul și dacă pot fi efectuate într-un mod care să respecte demnitatea solicitantului și dreptul la respectarea vieții private și de familie.

40. Articolul 18 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2013/32 prevede că, „atunci când autoritatea decizională consideră că este relevant pentru evaluarea cererii de protecție internațională [...] și sub rezerva consimțământului solicitantului, statele membre dispun un examen medical al solicitantului cu privire la semne ale unei persecuții sau vătămări grave suferite în trecut. Alternativ, statele membre pot prevedea ca solicitantul să se ocupe de un astfel de examen medical”.

41. În plus, articolul 25 alineatul (5) al doilea paragraf din aceeași directivă – care se referă la examenele medicale privind minorii neînsoțiți – prevede că „orice examen medical se efectuează cu respectarea deplină a demnității individuale, procedându-se la examinările cele mai puțin invazive și efectuate de profesioniști în domeniul medical calificați, care să permită, în măsura posibilului, un rezultat fiabil”.

42. Nu există dispoziții similare în Directiva 2013/32 în ceea ce privește examinarea de către psihologi. Totuși, considerăm că principiile de bază consacrate la articolul 18 alineatul (1) primul paragraf și la articolul 25 alineatul (5) al doilea paragraf din Directiva 2013/32 sunt, într-o anumită măsură, valabile de asemenea în ceea ce privește examenele psihologice²¹.

43. Pentru psihicul solicitantului, examenele psihologice se pot dovedi deranjante în aceeași măsură în care examenele medicale sunt deranjante pentru corpul său. De asemenea, acestea constituie o ingerință evidentă în viața sa privată²². Acesta este motivul pentru care considerăm că acordul solicitantului de a se supune unor astfel de examene este necesar în acest context. Desigur, suntem conștienți de faptul că, într-o situație precum cea a unui solicitant de azil, poate fi destul de dificil, în practică, să se refuze exprimarea consimțământului. Aceasta cu atât mai mult cu cât poate fi adesea dificilă furnizarea de probe cu privire la orientarea sexuală²³. În opinia noastră, din acest motiv este cu atât mai important, în primul rând, ca refuzul de a se supune la astfel de examene să fie respectat. O condiție prealabilă pentru un consimțământ real este, în mod evident, ca solicitantului de azil să i se fi permis să aibă suficiente informații și să înțeleagă toate elementele și implicațiile examenelor psihologice²⁴. În al doilea rând, este extrem de important ca aceste examinări să fie efectuate într-o manieră care respectă demnitatea solicitantului și viața privată și de familie a acestuia²⁵.

21 De exemplu, observăm că tratamentele și procedurile medicale și psihologice sunt tratate în mod similar în cadrul principiului 18 („Protecția împotriva abuzurilor medicale”) din Principiile de la Yogyakarta. Principiul 18 are următorul cuprins: „Nimeni nu poate fi forțat să urmeze tratamente, proceduri sau examene medicale sau psihologice și nu poate fi internat într-o instituție medicală din cauza orientării sale sexuale sau a identității de gen. Indiferent de orice clasificare contrară, orientarea sexuală și identitatea de gen nu sunt în sine boli și nu pot fi tratate, vindecate sau suprimate. [...]” Principiile de la Yogyakarta referitoare la punerea în aplicare a dreptului internațional al drepturilor omului în ceea ce privește orientarea sexuală și identitatea de gen au fost adoptate în 2007 și, chiar dacă nu sunt obligatorii din punct de vedere juridic, acestea sunt, în general, considerate a constitui instrumente utile pentru interpretarea tratatelor privind drepturile omului sau a legislației în această materie.

22 A se vedea în acest sens Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 5 iulie 1999, *Matter împotriva Slovaciei* (CE:ECHR:1999:0705JUD003153496), precum și Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 27 noiembrie 2003, *Worwa împotriva Poloniei* (CE:ECHR:2003:1127JUD002662495).

23 A se vedea în acest sens Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 19 aprilie 2016, *A. N. împotriva Franței* (CE:ECHR:2016:0419DEC001295615, § 44).

24 În această privință, a se vedea de exemplu raportul Agenției pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene, intitulat „Homofobia, transfobia și discriminarea pe motive de orientare sexuală și identitate de gen” – actualizare 2010, Oficiul pentru Publicații al Uniunii Europene, Luxemburg, 2010, p. 60.

25 A se vedea în acest sens Hotărârea din 2 decembrie 2014, *A și alții* (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406, punctul 64).

44. Această interpretare este confirmată de asemenea de considerentul (29) al Directivei 2013/32, potrivit căruia „este posibil ca anumiți solicitanți să necesite garanții procedurale speciale, din cauza, *inter alia*, a [...] orientării sexuale [...] Respectivii solicitanți ar trebui să beneficieze de sprijinul corespunzător, inclusiv de timp suficient, în vederea creării condițiilor necesare pentru a avea un acces efectiv la proceduri și pentru a prezenta elementele necesare pentru motivarea cererii lor de protecție internațională”. Același considerent confirmă caracterul sensibil al oricărei verificări cu privire la sexualitatea unei persoane.

45. În mod evident, un refuz din partea solicitantului de a se supune unui astfel de examen – atunci când se procedează cu grijă la efectuarea examenului, într-un mod care să respecte demnitatea solicitantului și dreptul acestuia la respectarea vieții private și de familie – nu poate împiedica autoritățile să ia o decizie cu privire la cerere²⁶. Aceasta implică faptul că, în cazul în care statele membre aplică principiul potrivit căruia este obligația solicitantului să aducă dovezi în susținerea cererii de protecție internațională, iar condițiile prevăzute la articolul 4 alineatul (5) din Directiva 2011/95 nu sunt îndeplinite, refuzul solicitantului poate avea anumite consecințe pe care acesta trebuie să le suporte.

46. Potrivit deciziei de trimitere, F a fost de acord să se supună unei examinări psihologice. Cu toate acestea, este de competența instanței de trimitere să verifice dacă această examinare a fost efectuată într-o manieră care a respectat în mod real demnitatea solicitantului și viața sa privată și de familie²⁷.

D. Utilizarea testelor psihologice

47. În al doilea rând, examinările psihologice care urmează a fi efectuate de experți numiți de către autorități ar trebui să se bazeze pe metode, principii și noțiuni care sunt general acceptate de comunitatea științifică sau care sunt, în orice caz, suficient de fiabile. În plus, aceste metode, principii și noțiuni trebuie, în lumina împrejurărilor cauzei, să fie relevante pentru tipul de examen solicitat de autorități. Astfel, examinările psihologice ar trebui, prin urmare, să poată produce rezultate suficient de fiabile²⁸.

48. În opinia noastră, examinările efectuate pe baza unor dovezi științifice contestate sau nerecunoscute nu pot fi considerate de autorități ca având o valoare probatorie. În mod similar, examinările care, în principiu, se bazează pe metode, principii și noțiuni general acceptate, dar care au fost aplicate în mod incorect sau într-un context nepotrivit, nu pot produce rezultate suficient de fiabile.

49. În mod evident, nu revine Curții sarcina de a lua poziție cu privire la fiabilitatea și relevanța tipurilor specifice de teste în discuție în litigiul principal²⁹. Va fi, prin urmare, de competența instanței de trimitere să stabilească în special dacă testele utilizate în cazul F („testului persoanei în ploaie”, testul Rorschach și testul Szondi) sunt – astfel cum susține guvernul maghiar – bazate pe metode, principii și noțiuni general acceptate de comunitatea științifică sau – astfel cum susține F – fac obiectul unei controverse marcate în literatura științifică.

²⁶ A se vedea prin analogie articolul 18 alineatul (1) al doilea paragraf din Directiva 2013/32.

²⁷ Vom reveni asupra acestui aspect mai jos, la punctul 55 din prezentele concluzii.

²⁸ A se vedea prin analogie articolul 25 alineatul (5) al doilea paragraf din Directiva 2013/32.

²⁹ Împărtășim opinia guvernelor francez, maghiar și neerlandez, precum și a Comisiei și, spre deosebire de F, nu interpretăm punctul 59 din Hotărârea din 2 decembrie 2014, A și alții (C-148/13-C-150/13, EU:C:2014:2406), ca opunându-se pur și simplu efectuării de teste psihologice. Constatările Curții cu privire la acest aspect se refereau, în opinia noastră, doar la testele specifice în discuție în cauza respectivă.

E. Dreptul la o cale de atac efectivă

50. În al treilea rând, atunci când o instanță națională care, în scopul de a verifica decizia autorităților cu privire la o cerere de protecție internațională, solicită un raport de expertiză, respectiva instanță nu se poate considera obligată, în toate împrejurările, *de lege* sau *de facto*, să rețină constatările expertului (și, *a fortiori*, constatările efectuate de experții desemnați de autoritățile competente în cursul procedurii administrative).

51. În conformitate cu articolul 46 alineatele (1) și (3) din Directiva 2013/32, solicitantii de protecție internațională trebuie să aibă „dreptul la o cale de atac *efectivă* în fața unei instanțe judecătorești” împotriva, *inter alia*, a deciziilor luate cu privire la cererea lor. Această cale de atac ar trebui să prevadă „*examinarea deplină* [...] atât a elementelor de fapt, cât și a elementelor de drept”³⁰.

52. Articolul 46 din Directiva 2013/32 – în special în cazul în care este interpretat în lumina articolului 47 din cartă – impune, așadar, ca instanțele naționale să poată efectua o analiză aprofundată, independentă și critică a tuturor aspectele relevante de fapt și de drept³¹. Acest lucru include în mod necesar, în opinia noastră, posibilitatea de a nu lua în considerare constatările experților – care constituie un element de probă ce urmează a fi evaluat împreună cu alte elemente de probă – pe care judecătorul le poate considera, de exemplu, părtinitoare, nefondate sau bazate pe metode și teorii controversate.

53. În această privință, conform principiului autonomiei procedurale și sub rezerva principiilor echivalenței și efectivității, revine ordinii juridice interne a fiecărui stat membru atribuția de a stabili modalitățile de administrare a probelor, mijloacele de probă admisibile în fața instanței naționale competente sau principiile care guvernează aprecierea de către această instanță a forței probante a elementelor de probă care îi sunt prezentate, precum și nivelul probatoriu necesar³². Cu toate acestea, conform principiului efectivității, Curtea a constatat că principiile care caracterizează regimul probatoriu nu pot fi aplicate de instanțele naționale într-un mod care, în practică, ar însemna instituirea unor forme de prezumții nejustificate care ar fi de natură să încalce regimul probatoriu stabilit de instrumentele Uniunii sau chiar să aducă atingere efectivității înseși a normelor de fond prevăzute de aceste instrumente³³. Aceasta ar putea fi situația în ipoteza în care instanțele naționale ar aplica regimul probatoriu național într-un mod prea puțin exigent, mulțumindu-se cu probe irelevante sau insuficiente.

54. În consecință, revine instanțelor naționale sarcina de a garanta că indiciile prezentate sunt într-adevăr suficient de grave, precise și concordante pentru a justifica concluziile desprinse din acestea³⁴. Instanțele trebuie să își mențină propria libertate de apreciere cu privire la aspectul dacă o asemenea probă a fost sau nu a fost prezentată corespunzător cerințelor legale, până în momentul în care, luând cunoștință de ansamblul elementelor prezentate de cele două părți și de argumentele invocate de acestea, se consideră în măsură, având în vedere ansamblul circumstanțelor pertinente ale cauzei cu care este sesizată, să își formeze convingerea definitivă în această privință³⁵.

55. O poziție contrară ar însemna în esență că judecătorul renunță la rolul său, garanțiile expres prevăzute la articolul 46 din Directiva 2013/32 devenind astfel lipsite de eficiență. Acest lucru este valabil în special în ceea ce privește rapoartele de expertiză care exprimă o opinie în ceea ce privește aspecte de drept. De exemplu, observăm că expertul numit de Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi

30 Sublinierea noastră.

31 A se vedea prin analogie Hotărârea din 28 iulie 2011, Samba Diouf (C-69/10, EU:C:2011:524, punctul 57 și jurisprudența citată).

32 A se vedea, în acest sens, Hotărârea din 21 iunie 2017, W și alții (C-621/15, EU:C:2017:484, punctul 25 și jurisprudența citată).

33 A se vedea Hotărârea din 21 iunie 2017, W și alții (C-621/15, EU:C:2017:484, punctul 34).

34 A se vedea, prin analogie, Hotărârea din 21 iunie 2017, W și alții (C-621/15, EU:C:2017:484, punctele 35 și 36).

35 A se vedea în acest sens Hotărârea din 21 iunie 2017, W și alții (C-621/15, EU:C:2017:484, punctul 38 și jurisprudența citată).

Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin) în acțiunea principală a constatat că modul în care F a fost examinat de către psihologii numiți de autoritățile administrative maghiare nu a fost de natură a-i încălca acestuia drepturile fundamentale. Totuși, această apreciere juridică pare a fi de competența judecătorilor, iar nu a expertului desemnat în cadrul procedurii³⁶.

IV. Concluzie

56. Având în vedere considerațiile de mai sus, propunem Curții să răspundă la întrebările preliminare adresate de Szegedi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (Tribunalul Administrativ și pentru Litigii de Muncă din Seghedin, Ungaria) după cum urmează:

„Articolul 4 din Directiva 2011/95/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind standardele aplicabile condițiilor pe care trebuie să le îndeplinească resortisanții țărilor terțe sau apatrizii pentru a putea beneficia de protecție internațională, statutului uniform pentru refugiați sau pentru persoanele eligibile pentru acordarea protecției subsidiare și conținutului protecției acordate, interpretat în lumina articolului 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, nu se opune utilizării de către autorități a unui raport de expertiză întocmit de un psiholog, în special pentru a aprecia credibilitatea generală a unui solicitant de protecție internațională, cu condiția ca: (i) examinarea solicitantului să aibă loc cu consimțământul acestuia și să fie efectuată într-un mod care respectă demnitatea solicitantului și viața sa privată și de familie; (ii) raportul de expertiză să se bazeze pe metode, principii și noțiuni care sunt suficient de fiabile și de relevante în împrejurările speței și care pot produce rezultate suficient de fiabile; (iii) constatările experților să nu fie obligatorii pentru instanțele naționale care examinează decizia referitoare la cererea de protecție internațională.”

³⁶ De exemplu, *Guidelines on the role of court-appointed experts in judicial proceedings of Council of Europe's Member States* (Orientările privind rolul experților desemnați de instanțe în cadrul procedurilor judiciare din statele membre ale Consiliului Europei) prevăd în această privință următoarele: „Expertul trebuie să găsească și să prezinte instanței faptele care pot fi obținute numai de către specialiști care efectuează o observare obiectivă de specialitate. Acesta transmite judecătorului cunoștințele științifice și/sau tehnice care îi permit acestuia din urmă să realizeze examinarea și evaluarea obiective și clare ale faptelor. Expertul nu este în măsură – și nici nu este sarcina sa – să preia responsabilitatea judecătorului de apreciere și de evaluare a situației de fapt care stă la baza hotărârii pronunțate de instanță. [...] Prin urmare, expertul este pur și simplu un asistent sau un consultant al judecătorului, iar nimic mai mult. Rolul expertului este, prin urmare, diferit de cel al judecătorului, acesta din urmă fiind cel care decide cu privire la aspectele de drept.” (Orientări adoptate de Comisia europeană pentru eficiența justiției din cadrul Consiliului Europei, 11-12 decembrie 2014, punctele 16 și 17).